

УДК 336.717.3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДЕПОЗИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У БАНКАХ

Тохтамиш Т.О., Мірошниченко Я.М.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті розглянуто критерії оцінки якості депозитів фізичних осіб у банках. Проведено аналіз відсоткових ставок за депозитами фізичних осіб на основі міжнародної практики. Виявлено тенденції, які притаманні сучасному ринку депозитів, а також надано оцінку стану банківських послуг в Україні та на світовому ринку. Розглянуто умови на яких закордонні банки приймають вклади фізичних осіб.

Ключові слова: депозит, вклад, депозитні кошти, депозитна політика, рейтинг, відсоткова ставка, якість, рейтинг.

Постановка проблеми. У всьому світі банки стали основою всієї економіки. Жодна економічно розвинена країна не зможе стабільно функціонувати без банків, адже, через них здійснюється рух грошових коштів, платежів та розрахунків. Будь-які інші фінансові інститути такими повноваженнями не володіють. Банк виступає посередником між економічними суб'єктами і є невід'ємною частиною нашого життя. Залучення депозитних коштів для банків є основним джерелом формування переважної частини своїх доходних активів. З позиції банків депозитні кошти фізичних осіб є основним джерелом поповнення ресурсної бази та підтримки достатнього рівня їхньої ліквідності, а з позиції фізичних осіб –

джерелом накопичення та збереження вартості заощаджень. Отже, депозити фізичних осіб у банках потребують глибокого дослідження, а особливого значення набуває оцінка їх якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній та вітчизняній літературі категорія «депозити» детально розглянутий видатними вченими такими, як О.В. Васюренко [2], В.І. Капран [9], А.Г. Грязнова [14], В.І. Колесников [1], С.В. Мочерний [6], А.І. Саприкін [11], Л.П. Снігурська [12] та ін. О.І. Тищенко [13] розкрив теоретичні аспекти оцінки якості депозитів фізичних осіб у банках.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перед користувачами банків-

ських послуг постає завдання пошуку вигідних умов для розміщення тимчасово вільних коштів. Оцінка якості депозитів через відсоткову ставку є одним з головних критеріїв для вкладників. На сьогодні умови зберігання депозитних коштів в банках України дещо відрізняються порівняно з економічно розвиненими країнами світу. Саме тому аналіз депозитної політики на основі міжнародної практики має велике значення для вітчизняних вкладників.

Мета статті. Головною метою статті є визначення головних аспектів оцінки якості депозитів фізичних осіб у міжнародній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучення депозитних коштів для банків є основним джерелом формування переважної частини своїх дохідних активів. Метою банків є залучення якомога більшого обсягу депозитних вкладень для того, щоб видати відповідну кількість кредитів. Таким чином, банк виступає посередником між економічними суб'єктами і є невід'ємною частиною нашого життя.

Ринок банківських ресурсів умовно можна поділити на три сегменти: депозити юридичних осіб, депозити фізичних осіб і ринок міжбанківських кредитів. Вклади юридичних осіб складають приблизно 80-90% усього обсягу операцій, тобто основною складовою ресурсної бази банків є депозитні кошти юридичних осіб. Хоча депозити фізичних осіб є меншими за розміром, обсяг укладених договорів є значно більшим, ніж договори, укладені з юридичними особами.

Згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність» вклад (депозит) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [7].

Ми дотримуємось думки, що поняття вклад і депозит необхідно розмежовувати. Вклад представляє собою грошову суму, яку клієнт передає банку у тимчасове користування з оформленням відповідного договору. Депозитом можуть бути

грошові кошти, банківські метали, дорогоцінні камені, цінні папери та інші цінності, які клієнт передає на збереження у банківські установи, за якими банк виплачує проценти.

Для оцінки якості депозитів фізичних осіб у банках використовуються показники, які характеризують ступінь задоволення клієнтів. До таких показників належать [10]:

- фінансовий стан банку;
- якісне обслуговування вкладників на відповідному рівні;
- час та швидкість здійснення операції;
- прозорість операцій з коштами клієнтів;
- компетентно підібраний персонал, з високим рівнем знань та особистими якостям;
- спектр послуг для усіх верств населення, з метою пропозиції клієнту найбільш цікавого для нього банківського продукту.

Існують методики оцінки конкурентоспроможності та фінансової стійкості банку, які виражаються в рейтингах, і вони є важливим фактором для фізичних осіб при виборі банку. До них відносять: американську рейтингову систему CAMELS, англійську рейтингову систему RATE та важливою є оцінка таких рейтингових агентств, як Moody's, Fitch, S&P, «Експерт РА».

Метою оцінки банків за рейтинговою системою CAMELS є визначення їх фінансового стану, якості менеджменту та корпоративного управління, прозорості операцій та ефективності внутрішніх контролів, управління ризиками; виявлення недоліків, що можуть призвести до банкрутства банку та вимагають посиленого контролю з боку органів банківського нагляду, а також вжиття відповідних заходів для виправлення недоліків і стабілізації фінансового стану банку [5].

Рейтинги надійності банківських вкладів дозволяють потенційним вкладникам здійснити відбір найнадійніших банків і прийняти рішення щодо доцільності розміщення коштів у банку, або у випадку закінчення терміну дії депозитного договору – доцільності його пролонгації.

На рис. 1 представлено критерії, які використовують під час визначення рейтингу надійності банківського вкладу.

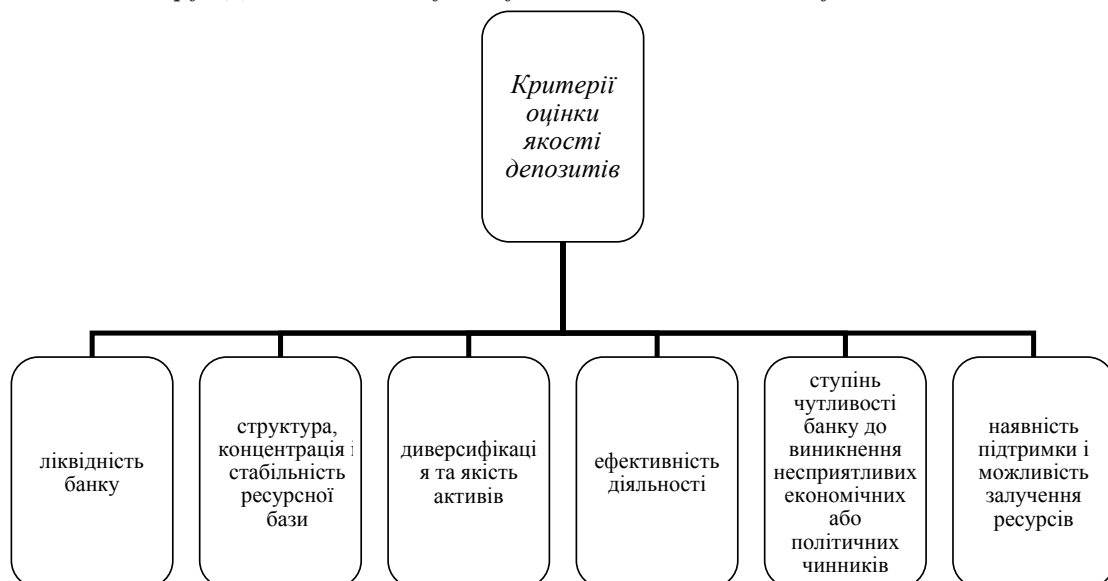

Рис. 1. Основні критерії оцінки якості депозитів

На відміну від загального кредитного рейтингу банку, рейтинг надійності банківського вкладу (депозиту) враховує черговість і пріоритетність виконання зобов'язань банківською установою. Рейтинг банківського вкладу корелює з рейтингом фінансової установи, але визначається за окремою шкалою, за якою порівнюються виключно банківські установи.

Оцінка якості вкладів проводиться за наступними напрямками [15]:

- наявність у банку підтримки від акціонерів або пов'язаних компаній;
- ймовірність отримання кредитів від Національного банку України, наявність підтримки держави;
- можливість залучення коштів на міжбанківському ринку;
- можливість залучення коштів шляхом емісії цінних паперів;
- наявність доступу до міжнародних ринків фінансових ресурсів.

Крім описаних вище критеріїв, при аналізі якості банківських вкладів рейтинговим агентством можуть братися до уваги додаткові специфічні фактори, властиві окремим банкам [10].

30 травня 2016 року Рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг» підвело підсумки свого чергового «Рейтингу надійності банківських депозитів». З 58 банків, що беруть участь в рейтингу, 20 отримали найвищу оцінку надійності депозитів. На ринку депозитів населення спостерігається дефіцит оптимальних пропозицій, де можна було спостерігати найкраще поєднання депозитної ставки і ризику. Гостра фаза кризи в банківському секторі добігає кінця. Спостерігається помітний надлишок ліквідності в банківській системі, але через нерівномірний його розподілу між банками процес одужання затягнеться на довше, ніж очікувалося.

Міжнародна практика характеризує зарубіжну банківську систему, як досить міцний моноліт, довіра до якого з боку населення непохитна навіть в економічну кризу. В Україні послуги банківської системи також міцно увійшли в життя більшої частини населення, але довіра людей до банків знижується з кожним роком. З 2014 р. почався масовий відтік депозитів з банків України через високий ризик втрати своїх грошей.

Під час проведення опитувань серед користувачів послугами було виявлено, що клієнт звертає увагу на низку факторів, які впливають на вибір банку для вкладу своїх вільних коштів, а саме:

- мінімальна ставка по депозитам, %;
- мінімальна сума вкладу, грн.;
- мінімальний строк, в днях;
- рейтинг, репутація та імідж банку;
- вік та розмір банку;
- надійність банку;
- якість обслуговування клієнтів;
- організаційна структура.

З точки зору прибутковості за банківськими вкладками Україна займає третє місце в світі (річна відсоткова ставка за депозитами складає 18%) після Аргентини (27,18%) і Ірану (22%).

Сенс інвестувати в іншу країну є тільки з точки зору надійності банківської системи, але з погляду прибутковості внески в українські банки є більш доходними (рис. 2). В усіх розвинених країнах світу система гарантування вкладів обіцяє вкладникам більше, ніж в нашій країні. Наприклад, в Європейському Союзі (ЄС) сума повернення повинна бути не менше 20 тис. євро за кожним депозитом, незалежно від їх кількості та валюти, в той час як в Україні не більше 200 тис. грн.

Депозитні ставки країн-членів ЄС рідко перевищують 3% річних. Прибутковість в США ще нижче – до 1%. У деяких країнах-членах ЄС Східної Європи ставки вище – до 5% річних. Але треба врахувати, що така ставка залишається, якщо термін вкладу більше 3 років, на менший термін ставки будуть ще нижче.

Низький рівень ризиків відзначається в Австралії (3,71%), Чилі (3,84%) і у Новій Зеландії (4,5%). Звичайно українські 18-19% значно привабливіші, але і ризики у нашої банківської системи вище.

Але все має свою ціну, депозитні ставки не є винятком. Європейські банки ніколи, в тому числі і зараз, не могли запропонувати високих ставок закладами. Депозити зі 4% ставкою завжди були великою рідкістю. На даний момент ставки значно знизилися і прийшли до рівня 2%.

Відмінними від інших банківських систем є Ісламські банки. Ісламський фактор є досить суттєвим у розвитку банківських систем країн, які сповідують шаріат. Іслам закриває шлях для всякого, хто хоче збільшити свій капітал за рахунок позичкового відсотка. Що стосується депозитів, то їх, зрозуміло, також можна розмістити в ісламському банку, але за схемою інвестиційної організації: банк вкладає кошти клієнта, який потім отримує частину від прибутку, отриманого обраною банком компанією. Фіксований відсоток заборонений, прибуток за депозитом залежить, по

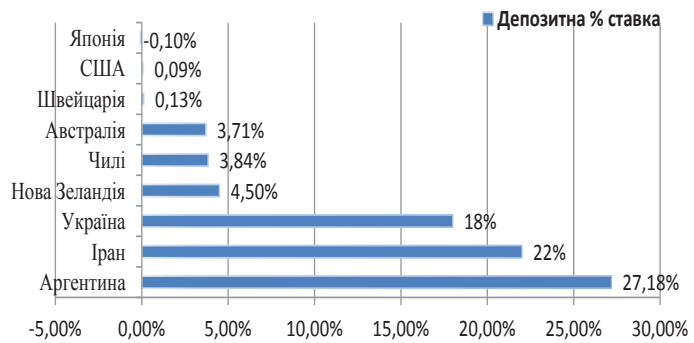

Рис. 2. Річна відсоткова ставка за депозитами у банках світу за 2016 р.

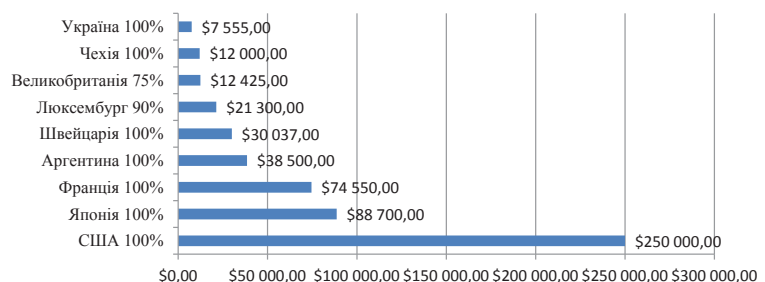

Рис. 3. Максимальна сума гарантованих вкладів в різних країнах світу

суті, від ефективності вибору, який зробив банк. Такий вид відносин між банком і клієнтом називається «мудараба» («партнерство»).

У січні 2016 р. Банк Японії оголосив, що вводить від'ємну процентну ставку на надлишкові резерви, а саме на нові депозити, які кредитні установи розміщують в Центральному банку (ЦБ). Ставка з 0,1% буде зменшена до -0,1%. Скорочення депозитної ставки до негативних значень робить не вигідним для банків розміщення коштів на рахунках Центробанку – замість того щоб отримувати дохід, вони змушені платити регулятору. Передбачається, що в такому разі кошти, замість того щоб поступати на рахунки ЦБ, будуть інвестовані в економіку. Політика від'ємних ставок за вкладками збережеться доти, поки рівень інфляції в країні не підвищиться до 2%, кажуть у Центробанку Японії [4].

На рис. 3 наведено країни, які мають «Фонд гарантування вкладів». Особливість кожної з них полягає в тому, чи повну суму вони повертають своїм вкладникам. Дані на рис. 3 наведені згідно валютного курсу станом на 20.02.2017 р.

У країнах з економікою, що розвивається і перехідною економікою рівень сум, які захищаються, знаходиться в межах від 380 доларів (Танзанія) до 12000 доларів (Чехія). В Люксембурзі поріг захисту становить 90% від суми вкладу, але не більше 20000 євро (21300\$). Трапляється так, що в діапазоні певної суми вкладу захищається повна сума, а понад цієї суми застосовуються часткові розрахунки з встановленням ліміту виплат.

Наприклад, в Польщі гарантується повний захист по депозиту в межах 1000 євро, по депозитах від 1000 до 3000 євро – 90%. Однакова схема функціонує в Португалії повна гарантія депозитів в діапазоні 15000 євро, а далі – часткова гарантія депозитів до 45000 євро. Отже, система страхування депозитів відрізняється у різних країнах. Деякі банки гарантують вклади і фізичних, і юридичних осіб.

У Європі з 1994 року діє Директива Європейського парламенту та Ради «Про системи гарантування депозитів». Відповідно до цього документа кожна держава – член ЄС здійснює контроль за створенням і розвитком на своїй території однієї або декількох систем гарантування депозитів. При цьому жодна кредитно-фінансова установа, яка отримала дозвіл на банківську діяльність, не може приймати вклади, не будучи членом однієї з таких систем. Директив передбачає рівень гарантування вкладів в розмірі не менше 20000 євро (21300\$) на одного вкладника [8].

Висновки і пропозиції. Оцінка якості банківських депозитів здійснюється на основі реальних економічних показників, що характеризують діяльність банку. Для оцінки депозитної політики банки України використовують американську рейтингову систему CAMELS. Професійна оцінка банківських депозитів у подальшому стимулює розвиток усієї банківської системи.

Визначено, що при виборі банку для вкладу своїх вільних коштів, клієнт звертає увагу на низку факторів, найважливішими з яких є відсоткова ставка по депозитам та гарантування вкладів.

Порівнюючи ставки на міжнародному ринку депозитів можна побачити, що в Україні досить прийнятні умови для вкладників. Розвинені країни світу мають значно меншу ставку закладами, ніж пропонується в українських банках. Це пов'язано з можливим ризиком втрати коштів. Міжнародна практика характеризує зарубіжну банківську систему, як досить надійну, а депозити фізичних осіб є гарантованими. Проте за таких умов відсоткова ставка не перевищує 4,5% (наприклад, у Новій Зеландії). Максимальна сума гарантованих вкладів в США найбільша – 200 000\$, це підтверджує стабільність банківської системи Америки.

Таким чином, можна стверджувати, що оцінка якості депозитів фізичних осіб у банках може проводитись як з боку споживачів банківських послуг, так і рейтинговими агентствами.

Список літератури:

1. Колесникова В.И. Банковское дело: Учебник / В.И. Колесникова, Л.П. Кроливецкой – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 464 с.
2. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посіб. / О.В. Васюренко – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 318 с.
3. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: Підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків – К.: Знання, 2008. – 564 с.
4. Перемитин Г.А., Ратников А.Е. Банк Японии ввел отрицательную процентную ставку [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.rbc.ru/finances/29/01/2016/56aaf54b9a79471b775fe329>
5. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733
6. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: Закон України від 07.12.2000 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. Додаток до журналу Вісник НБУ. – 2001. – № 1.
8. Исаева П.Г. Анализ зарубежного опыта организации и функционирования системы страхования вкладов / Исаева П.Г., Абдулатипова А.М. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/21_SEN_2014/Economics/1_174999.doc.htm
9. Капран В.І. Банківські операції: Навчальний посібник / В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омелченко – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
10. Панасенко Г.О. Сучасні методи рейтингування банківських депозитів: теорія і практика, особливості та перспективи / Г.О. Панасенко // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 1.
11. Саприкін А.І. Банківське право: Навчальний посібник / А.І. Саприкін – Н. Новгород: Нижегород. держ. архіт.-буд. ун-т, 2006. – 81 с.
12. Снігурська Л.П. Банківські операції і послуги: навч. посібн. / Л.П. Снігурська. – К.: МАУП, 2006. – 456 с.

13. Тищенко О.І. Аналіз депозитів фізичних осіб у банках України / О.І. Тищенко // зб. наук. праць. «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 2. – С. 36-42.
14. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Колл. авторов: Под общ. ред. А.Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.
15. Мельник Я.М. Рейтинги депозитів банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/about-rating/purpose/4627>

Тохтамьш Т.А., Мирошніченко Я.Н.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ДЕПОЗИТОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В БАНКАХ

Аннотация

В статье рассмотрены критерии оценки качества депозитов физических лиц в банках. Проведено анализ процентных ставок по депозитам физических лиц на основе международной практики. Выявлены тенденции, которые присущи современному рынку депозитов, а также дана оценка состояния банковских услуг в Украине и на мировом рынке. Рассмотрены условия на которых зарубежные банки принимают вклады физических лиц.

Ключевые слова: депозит, вклад, депозитные средства, депозитная политика, рейтинг, процентная ставка, качество.

Tokhtamysh T.A., Miroshnychenko Y.N.

Kharkov State Technical University of Civil Engineering and Architecture

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF EVALUATION OF DEPOSITS QUALITY OF PHYSICAL PERSONS IN A BANK

Summary

In the article criteria of an estimation of quality of deposits of physical persons in banks are considered. Graphical analysis of interest rates on deposits of individuals based on international practice is carried out. The trends that are characteristic of the modern deposit market are revealed, as well as the assessment of the state of banking services in Ukraine and the world market. Conditions on which foreign banks accept deposits of physical persons are considered.

Keywords: deposit, deposit funds, deposit policy, rating, interest rate, quality.